

PRÜGIRETK

Selles loos seiklevad Silvia, Leo ja viirpapagoi Viiron. Nad aitavad meil tundma õppida prügi ja Läänemere salapärast maailma. Tule kaasa! Nii võid Sinagi aidata meie randu puhtamaks teha.

Silvia on 10-aastane seiklushimuline tüdruk, kellele meeldib koos perega purjetamas käia. Ta tahab suurena laevakapteniks saada.

Leo on 12-aastane tulevane maadeavastaja ning kirglik looma- ja putukauurija. Eriti huvitavad teda liblikad.

Viiron on Leo vapper viirpapagoi, kes järgneb Leole igale poole ja on lausa lendav entsüklopeedia.

Prügi on inimese tekitatud materjal, mis ei kuulu loodusesse, kuid on kas meelega või kogemata sinna jõudnud. Looduses leiduva prügi seas on klaasi, metalli, pappi, töödeldud puitu, paberit, tselluloosi, kummi ja puuvilla.

Läänemeri on meie kõikide sõber. Selle silleduses tunnevad end hästi nii pringlid, merikotkad, rannakarbid ja viiherhülged kui ka suvised puhkajad, kes merel aerutavad või ujuvad. Ehkki meri võib tunduda suur ja tugev ning tormise ilmaga lausa hirmuäratav, on see sügaval sisimas tundlik ja eriline omaette maailm, mida inimeste tegevus võib nii heas kui ka halvas mõttes mõjutada.

Plast on praktiline ja kõigile teada-tuntud materjal, mida kasutatakse näiteks toidu pakendamiseks. Prügina on see aga äärmiselt kahjulik. Inimene toodab plasti kogu aeg juurde ja see mõjutab ka Läänemere heaolu.

Igale leheküljele on kahjuks ära eksinud tilluke, aga tüütu ja väga tavaline prügi – plastist pudelikork.

Aita seiklejatel need korgid üles leida!

Loe üle, mitu korki kokku tuli.

Vastuse sellele ja järgmistele küsimustele leiad vihiku viimaselt leheküljelt.

Kätte jõudis suvise koolivaheaja viimane päev.

„Peame täna veel midagi põnevat tegema! Kool algab juba homme!” hüüatas Silvia.
„Hea mõte! Ostame kõigepealt jäätist ja mõtleme siis midagi välja,” läks ka Leo hoogu.

Suvepäev oli ilus ja kioski ümber oli kogunenud teisigi inimesi. Leo ja Silvia tellisid hiigelsuured jäätisepallid nonparellidega. Leo andis väikese lusikaga ka Viironile natuke jäätist. Just siis, kui Viiron oli jäätisetükikese noka vahele saanud, libises lusikas lahti ja pudenes kioski nurga taga seisvale mehele otse pähe.

„NÜÜD SEE SIIS ALGABKI! KAS KAUA KARDETUD PLASTLUSIKATE SADU ON TÕEPOOLEST KÄTTE JÕUDNUD!?” hüüatas mees.

„Ärge muretsege! See oli kõigest üksainus lusikas, mis kukkus Viironil kogemata noka vahelt maha,” rahustas teda Silvia. Mees mõõtis pilguga lapsi ja nende jäätiseportse.

„Mina oleksin topsi asemel vahvli valinud. See on maitsvam ja niiviisi ei teki juurde seda hirmsat prügi,” nentis ta. Mees tuli jäätisekioski nurga tagant välja ja tutvustas end. Tema nimi oli doktor Plast ja ta oli juba viisteist aastat tegelenud prügi uurimisega.

„Õnneks sain lusika kätte ja see ei kukkunudki rentslisse. Sealt oleks see ilmselt koos suure hulga muu prüügiga merre jõudnud.” Härra Plast rääkis lastele, et on parajasti minemas lähedalasuvasse randa, et uurida suve jooksul kaldale triivunud prügi. „Äkki tahaksite kaasa tulla? Tahan teile midagi näidata.”

Silvia ja Leo vaatasid teineteisele otsa. Tundus, et siin lõhnas seikluse järele!

Prügi peamised koostisosad

1. Plastipuru 25%
2. Klaasi- ja keraamikakillud 5%
3. Plastist pudelikorgid ja -kaaned 5%
4. Kilekotid 4%
5. Vahtplast 4%
6. Plastrõud ja -pakendid 3%
7. Metallist pudelikorgid ja tõmberõngad 3%
8. Ühekordsed plastist söögiriistad 2%
9. Töödeldud puit 2%
10. Papist topsid, tassid ja toidupakendid 2%

Allikas: projekti Baltic Marine Litter 2012–2013 tulemused

Mõtke, millise tegevuse käigus on mingi prügi tekkinud.

Kaljude taga avanes kaunis saari täis maastik. Lapsed tundsid seda randa hästi, sest suvepuhkuse ajal käisid nad siin sageli ujumas.

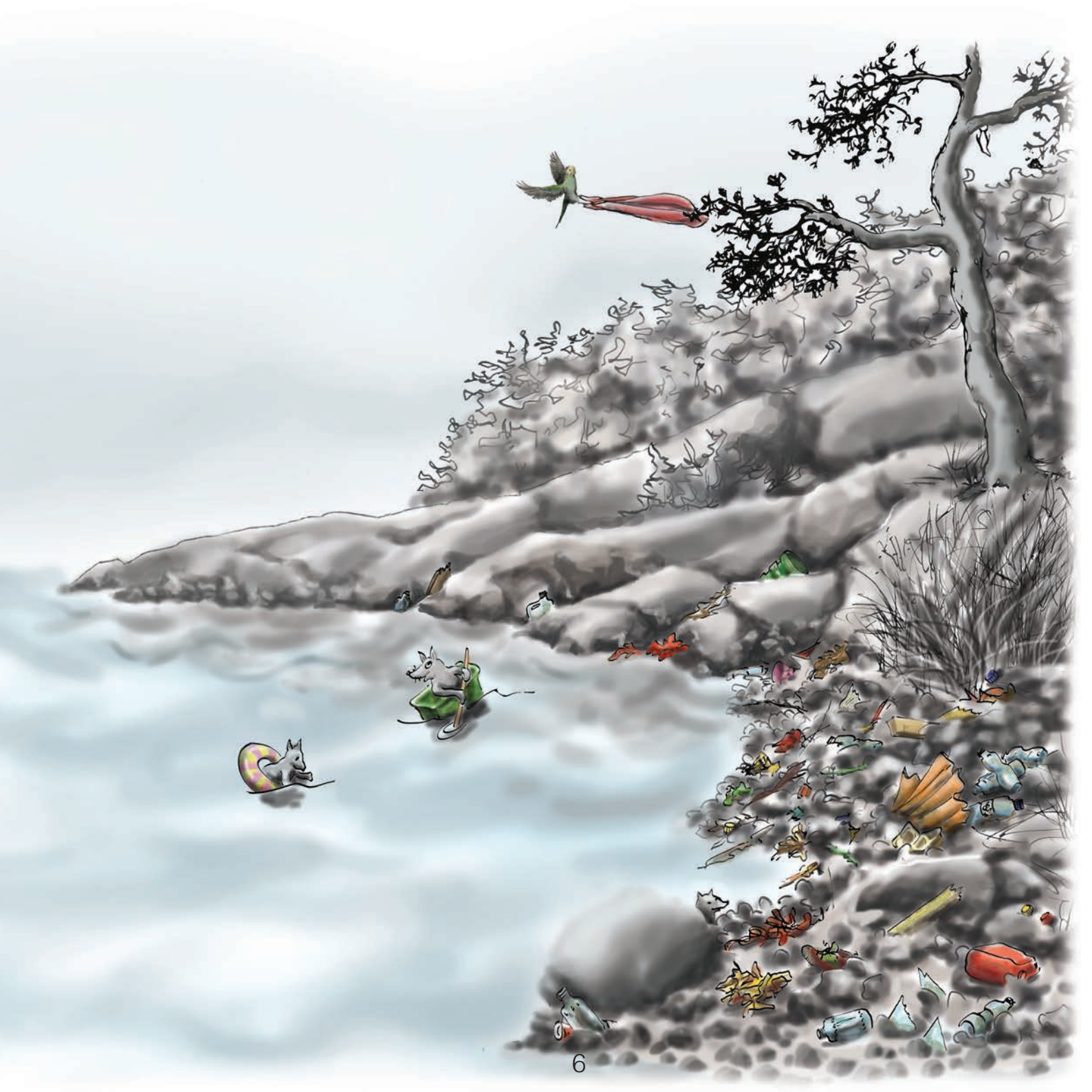
„See on ju täitsa puhas rand. Olime siin just eelmisel nädalal. Oma toidupakendid viisime igatahes prügikasti,“ ütles Leo.

„Ah soo? Tundub, et käisid ringi, pea pilvedes ja päikesepillid ees, ning vahtisid üksnes telefoni? Tõmmake need erilised töökindad kätte ja saate teada, mis siin tegelikult on.“

Sel hetkel, kui lapsed härra Plasti erilised töökindad kätte panid, muutus maailm äkki mustvalgeks. Rannal paistis pika ribana üksnes kriiskavates värvides prügi. Vaatepilt oli rabav.

Leo ja Silvia aitasid härra Plastil prügi kokku koguda ja üles märkida. Ka Viiron löi kaasa, sakutades puude küljest lahti kilekotte, õhupalle ja nõõrijuppe. Osa prügist nägi väga võõras välja. Teadlane rääkis lastele, et nende korjatav prügi võib ka teistest riikidest pärit olla, sest merehoovused ja tuuled viivad prügi kaugele ning üle riigipiiride.

„Nüüd märkate kindlasti, et kõige tavalisem prügi on plast. See ei kõdune, vaid laguneb järjest väiksemateks tükkideks ehk mikroplastiks. Samuti võib sellest keskkonda eralduda kahjulikke kemikaale.“

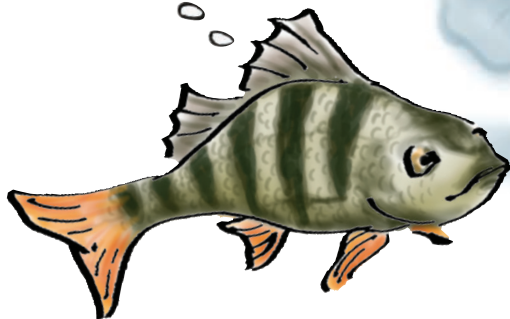
Millist teed mööda merre ja rannale jõudnud prügi edasi liigub?

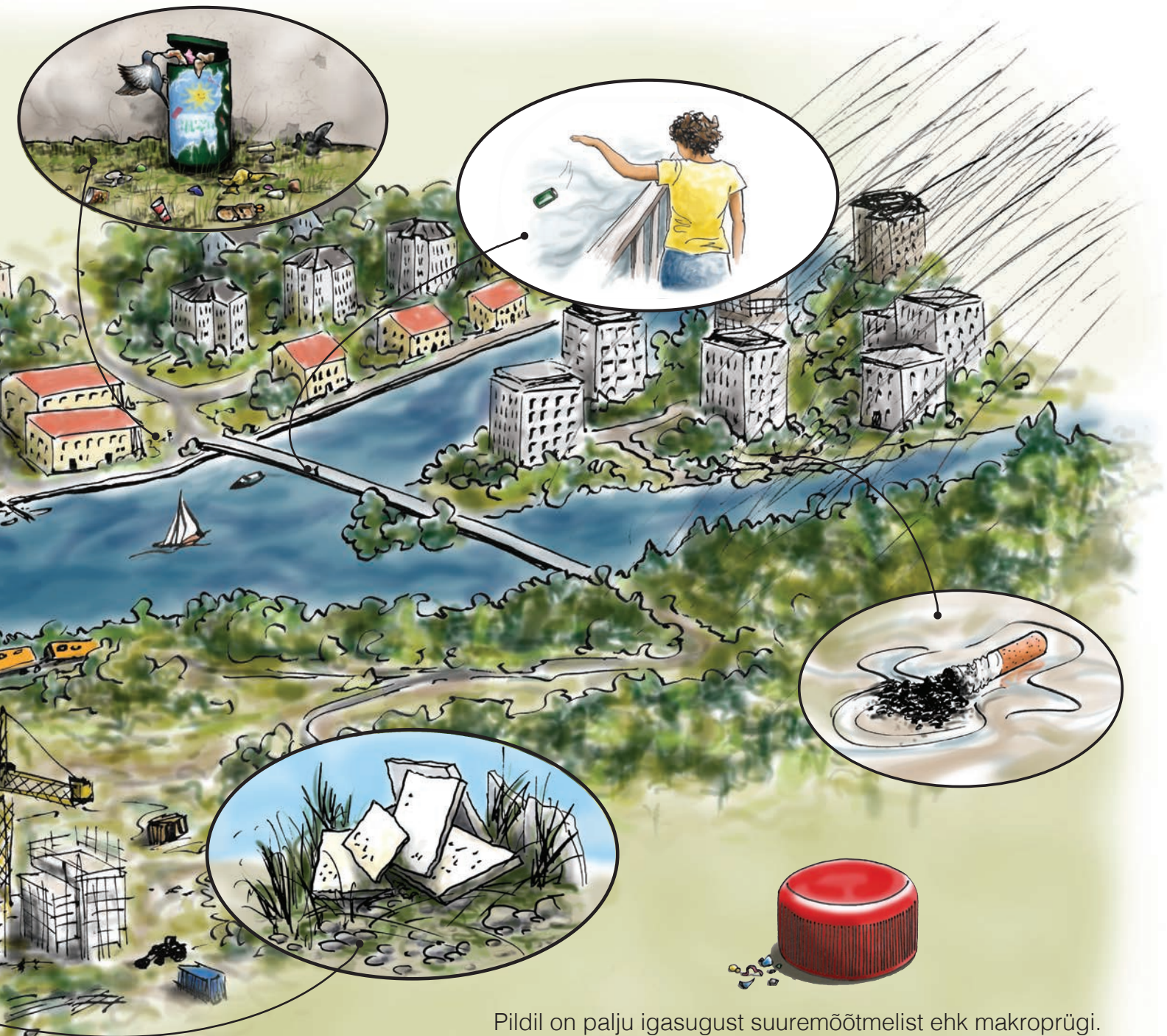
Leia pildilt nr 6 mõni selline olukord, kus prügi võib jõuda veekogusse.

Kas Sul tekib mõni hea mõte, mida võiks sellistes olukordades teha teisiti, et prügi laiali ei läheks?

Kas Sulle tuleb pähe veel mõni olukord, kus prügi võib merre sattuda?

Enamik prügi satub merre maismaalt. Umbes 20% prügist visatakse otse merre.

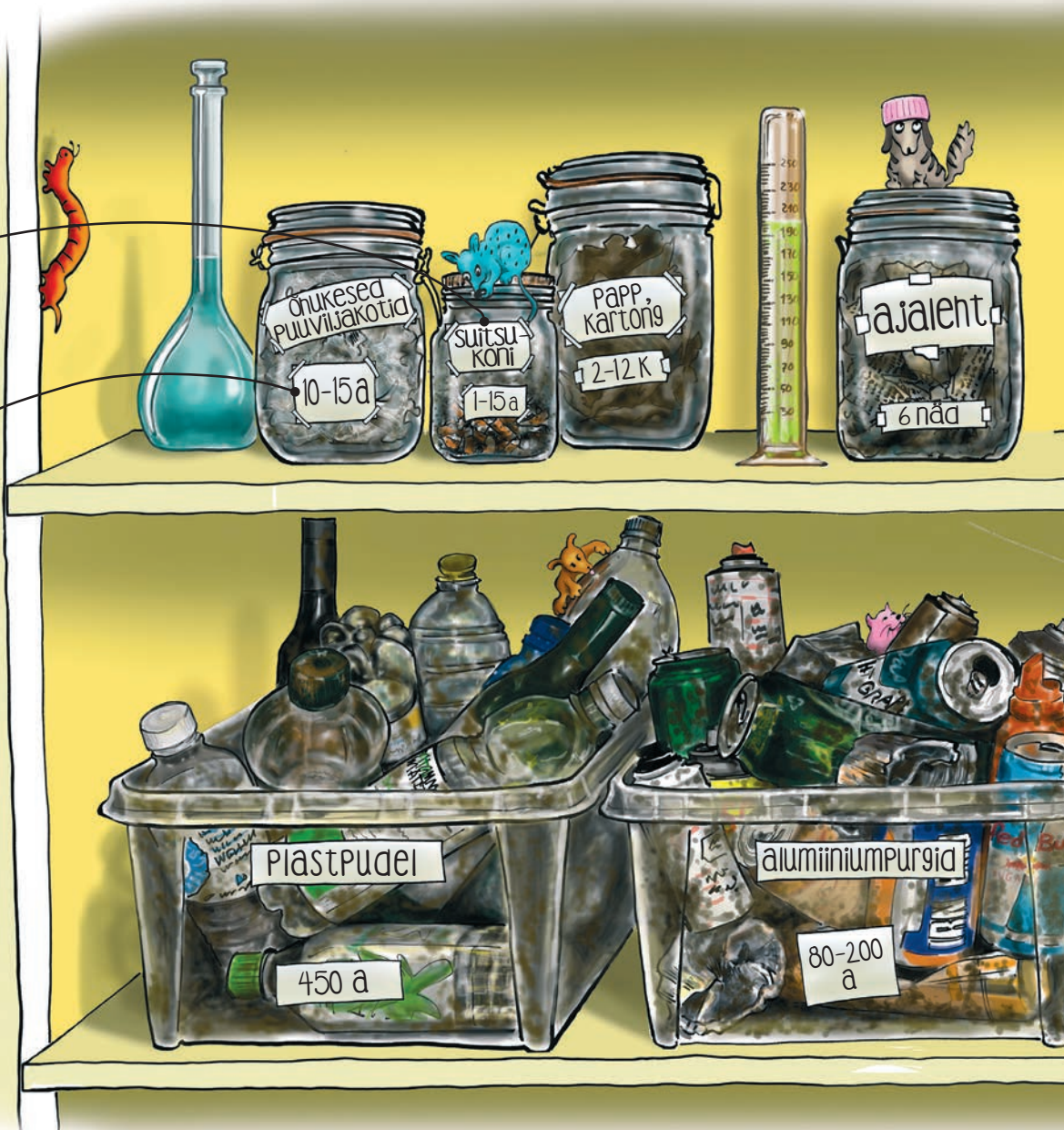
Pildil on palju igasugust suuremõtmelist ehk makroprügi.

Kui suur on makro- ja kui suur mikroprügi?

Pärast koristustöid tänas teadlane Plast lapsi abi eest ja hakkas oma labori poole minema.

Kemikaalid hakkavad sellest vette eralduma juba ühe tunni pärast

Nii kaua võtab aega selle lagunemine mikroprügiks

Härra Plasti laboris

„Mu selg on viimasel ajal nii kangeks jäänud. Kas võiksite osa prügist ringlusse viia? Aga vaadake, et see maha ei kukuks, sest prügi lagunemisaeg on hämmastavalt pikk!”

möödetud prügi lagunemisaeg

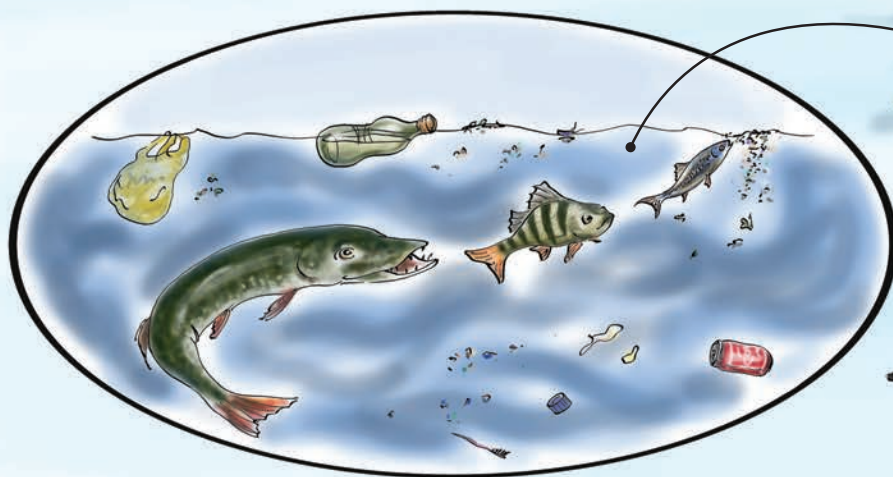
Lapsed istusid kai servale joogipeatust tegema. Samal ajal maabus kai ääres üks laev.

„OHHOHHOO! On see vast vaatepilt! See siin on kindlasti tuhande meremiili raadiuses kõige puhtam rand!” lausus laevakapten Puur. Ta kiirustas tekilt kaile lapsi tänama ja puhast randa imetlema.

„Oleme sageli vastu- ja pärituultes läbi veepinnal hõljuvate prügisarte seilanud ja nende pärast kurvastanud. Eks ole ju, Snork?”

Kapten Puuri tagant ilmus välja väike ümarik naine, kelle alahuul hakkas võbelema ja ujumisprillid täitusid pisaratega. Tema on laevameeskonna liige, sukelduja Siiri Snork. Ta on tundlik nagu Läänemeri.

„Liigagi sageli olen sukeldudes näinud killesse kinni jäänud kalu ja vanadesse kalavõrkudesse takerdunud viigreid. Merepõhi näeb kohati välja nagu prügimägi! Ja kes teab, mida see endaga kaasa toob, kui inimesed püüavad ja söövad kala ja rannakarpe, kes on end mikroplasti täis söönud?”

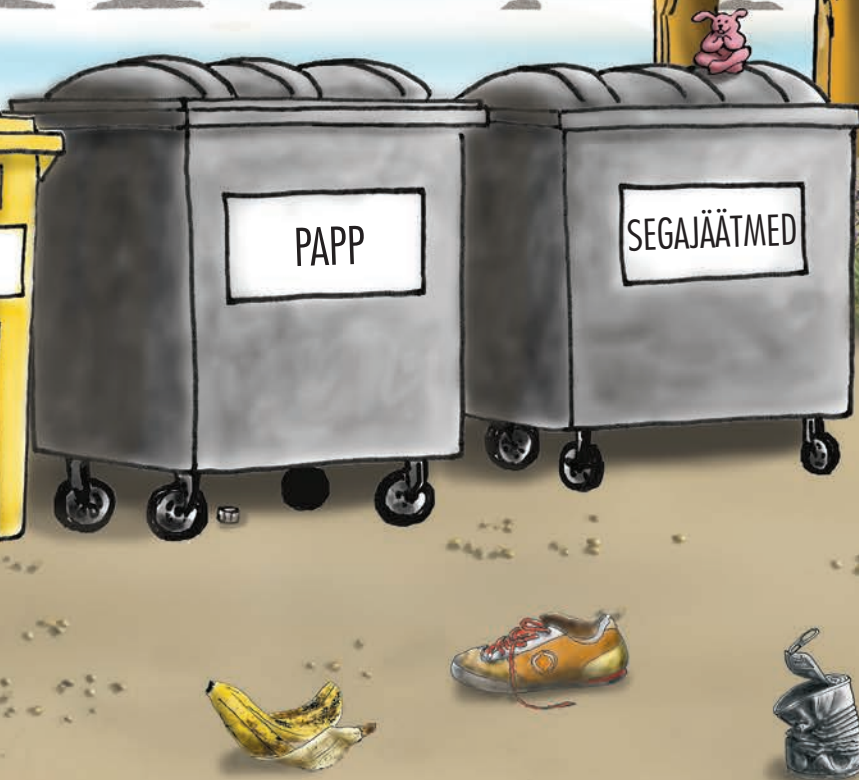
Merre jõudvast prügist:
70% vajub põhja
15% uhutakse randa
15% jääb vee peale
hõljuma

Aita Silvia ja Leo prügi sorteerida! Selleks tõmba joon prügi ja

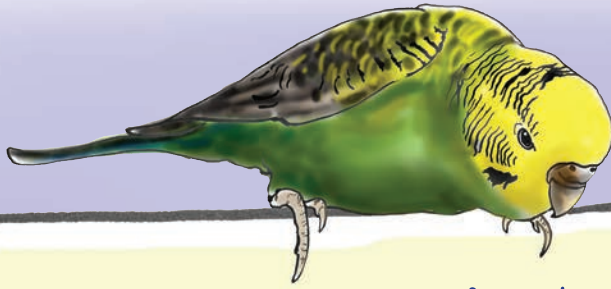
Rannal oli möödunud juba mitu tundi ja lapsed pidid prügi ära viima. Prügikastide juures jäid nad arutama, mis kuhu visata.

õige prügikonteineri vahele.

„Kas teil on mure?”

Prügikastide juures seisis linnapea Taimi Tasane. Varsti oli linnapea Tasasel olukorrast selge pilt. Ta kiitis lapsi prügi korjamise eest ja avaldas kahetsust, et plasti jaoks ei ole veel eraldi kogumiskonteinerit. Segajäätmete sekka visatakse ikka veel mitmesugust prügi, mida saaks kuidagi ära kasutada. Linnapea kutsus kohale jäätmespetsialisti Peeter Puru. Ka temale avaldas laste teadlikkus muljet ja ta tänas, et temaga ühendust võeti. Spetsialist Puru ja linnapea Tasane jäid koos linna jäätmekäitlussüsteemi edasi arendama.

Nii saad ka Sina ranna koristamise talgud korraldada

- Pane kokku talgurühm näiteks kooli- või klassikaaslastest või mänguseltsilistest.
- Mitmekesi võib ka lühikese aja jooksul palju korda saata, aga algus- ja lõpuaeg tasub juba enne paika panna.
- Kodukandi rand võib olla koristamiseks hea koht. Ära unusta paika välja valides arvesse võtta ka noori ja liikumisraskustega talgulisi. Pea meeles, et eraranna koristamiseks tuleb kõigepealt luba küsida.
- Ära unusta, et kaasa tuleb võtta ilmale vastavad riided ja jalatsid, prügikotid, kilekotid, kindad ning muidugi maitsvat sööki ja jooki.
- Looduses liikudes tuleb arvesse võtta ja austada ka sealseid elanikke. Eelkõige vajavad pesitsusrahu kergesti ehmuvad linnud.
- Hiljem tehke oma koristustalgutest kokkuvõtte. Kes leidis kõige rohkem prügi? Mis oli kõige imelikum leitud asi?
- Tehke talgutest videoid ja naljakaid pilte ning jagage oma vahvat päeva ka teistega.
- See on hea võimalus ühiselt toredasti aega veeta ning ühtlasi loodusele ja rannaelanikele palju head teha!

Kõik need askeldused ja uued teadmised olid lapsed näljaseks muutnud ning nad läksid sobivat söögikohta otsima. Kõrvalasuvast hamburgeriputkast kandus nendeni ahvatlevat lõhna, aga söömise käigus tekkiva prügi hulk oli hakanud lastele muret tekitama. „Mis sa arvad, kui küsiks joogi ilma plastkaane ja kõrreeta?” pakkus Silvia välja. „Jaa! Ja hamburgerid ilma ümbrispaberita,” sai Leo tema ettepanekust indu.

Sellest mõttest elevel lapsed läksid sööma. Süües tegid nad plaani, kuidas kõigest õpitust ka koolikaaslastele rääkida. Neil tekkis mõte teha õpetajale ettepanek, et kogu klass võiks ühiselt randa koristama minna.

Kuidas saaks reostust vältida?

Mõtke välja veel mõni võimalus!

„Kas kõik asjad peavad alati isiklikud olema? Võib-olla saaksid asju ka teistelt laenata?“

Selle prügiretke kaudu õppisid lapsed palju uut Läänemere ja sinna sattunud prügi kohta. Samuti sai Silvia tänu kapten Puuriga tutvumisele teada, kuidas saada laevakapteniks, ja Leo jõudis selgusele, et tulevikus tahab ta uurida eeskätt mereloomi.

Läänemeri aga naeratas oma laiade rahulike lainetega ja oli õnnelik, nähes, et on saanud uusi sõpru ja kaitsjaid. Meri sai kindlust juurde, et edaspidi on tema rüpes vähem prügi ning talle oluliste taimede ja loomade elu muutub paremaks. Nii võivad ka inimesed Läänemere puhastest randadest ja prügivabadest lainetest rõõmu tunda.

Mitu plastkorki Sa seikluse ajal leidsid?

Õiged vastused küsimustele:

Leheküljed 7–8

Meelega prügistamine. Prügi ei tohi maha visata, vaid tuleb alati prügikasti viia.

Vihmaveega liikumine. Kui viskad prügi maha, võib see vihmaveega merre jõuda.

Tuulega liikumine. Prügi võib merre kanda ka tuul. Näiteks hoia õhupallidest kõvasti kinni, sest need võivad minema lennata ja prügiks muutuda.

Prügikastid. Kui prügikast on täis, ära jäta prahti selle kõrvale, vaid vii teise prügikasti, et loomad ja tuul ei saaks seda laiali vedada. Kui prügikaste ei ole piisavalt või kui neid küllalt sageli ei tühjendata, siis räägi sellest täiskasvanutele. Nemad saavad võtta ühendust näiteks linna keskkonnaametiga.

Prügi jäetakse valesse kohta sellepärast, et ei taheta prügiveo eest maksta või ei teata, kuhu see tuleb viia. Prügi tuleb alati panna konteinerisse, mis on mõeldud just selle prügiliigi jaoks. Kui juhtud leidma prügi- või ehitusprahi hunniku, ära visatud televiisori, mööblieseme või muud sellist, siis räägi sellest mõnele täiskasvanule.

Võib-olla nägid pildil muudki – näiteks kalalaeva, väikelaevu, autosid ja rannal puhkajaid. Kõik need võivad rannal ja veekogudes prügi tekitada.

Mikroprügi on väiksem kui 5 mm.

Makroprügi on suurem kui 25 mm.

Leheküljed 13–14

banaanikoored – biojätmete konteiner

kassitoidupakend – papikonteiner

plastpudel – segajätmete konteiner

jalanõu – segajätmete konteiner

ajalehed – paberi konteiner

konservikarp – metallikonteiner

klaasipurk – klaasikonteiner

värvipurk – ohtlike jätmete konteiner

Peeter Puru käes olev prügi

pudel – klaasikonteiner

ümbrispaber – segajätmete konteiner

Prügiretke ajal oli looduses kokku 27 **plastkorki**.

Voldik „Prügiretk“ on tehtud projekti Blastie raames.

Toimkond
Pidä Saaristo Siistinä ry

Jenny Gustafsson, Veera Säilä ja Julia Jännäri

Illustreerinud ja kujundanud
Puppi Caselius, niindesign

Trükitud
Libris Oy
Helsingi, Soome 2017

Blastic

PLASTIC WASTE PATHWAYS INTO THE BALTIC SEA

EUROOPA LIIT
Euroopa Regionaalarengu Fond